

รายงานฉบับสมบูรณ์ (Completion Report)
โครงการสำรวจเกษตรกรและพัฒนาเครือข่ายพันธมิตร
ในพื้นที่ภาคเหนือ โซน ๑ ตามโครงการสำรวจเกษตรกรใน ๓๖ พื้นที่

ศูนย์ศึกษาความเป็นธรรม
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การสำรวจเกษตรกรและพัฒนาเครือข่ายพันธมิตร ในพื้นที่ภาคเหนือ ๑

ตามโครงการสำรวจเกษตรกรใน ๓๖ พื้นที่

๑. ความเป็นมาของโครงการ

ระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการถือครองที่ดิน ทั้งที่อยู่ในระบบทะเบียนว่าใครเป็นผู้ถือครองและใช้ทำประโยชน์อะไรและอย่างไร รวมถึงข้อมูลที่ไม่ปรากฏในทะเบียนที่เกี่ยวกับเกษตรกรและผู้ยากจนที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นระบบทะเบียนแบบสำรวจซึ่งยังไม่สามารถที่จะนำมาใช้สำหรับการวางแผนและดำเนินการในการกระจายและการจัดสรรที่ดินตามแนวทางการจัดสรรที่ดินแบบแปลงรวมตามที่ บจธ. ต้องการจะดำเนินการได้ อีกทั้ง ระบบฐานข้อมูลดังกล่าวยังไม่เป็นระบบฐานข้อมูลที่สามารถบอกถึงสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของเกษตรกรในระดับตำบล เช่น โอกาสที่ที่ดินดังกล่าวจะเกิดการเปลี่ยนมือไปทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างอื่นที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรม การมีข้อมูลทั้งกว้าง ทั้งลึก และที่เป็นปัจจุบันซึ่งจะเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญสำหรับการออกแบบระบบการบริหารจัดการและการป้องกันการสูญเสียที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย การพัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของบจธ. ในระดับพื้นที่ ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องจัดทำและพัฒนา ระบบฐานข้อมูลแบบใหม่ขึ้น

๒. วัตถุประสงค์

(๑) สำรวจจัดเก็บและศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ดิน ข้อมูลเกษตรกรและผู้ยากจน ในเชิงสถิติระดับจังหวัดและข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบลพร้อมทั้งพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ดินให้เป็นปัจจุบันให้สามารถนำไปใช้สนับสนุนงานด้านการป้องกันการสูญเสียสิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนด้านการบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่เป้าหมาย

(๒) เพื่อให้มีเครือข่ายพันธมิตรของ บจธ. ในพื้นที่ดำเนินการ สามารถเป็นตัวแทนและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินงานของ บจธ. ได้

(๓) เพื่อให้มีแผนงานแนวทางการดำเนินงานของ บจธ. ในพื้นที่เป้าหมาย ด้านการช่วยเหลือเกษตรกร คนยากจน ให้มีความมั่นคงด้านที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย มีรายได้เพียงพอ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๓. ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพ โดยมีการสำรวจข้อมูลเกษตรกรและพื้นที่เกษตรกรของจังหวัดลำพูน และเชียงราย ทั้งจากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร การวิเคราะห์เปรียบเทียบ บริบทของพื้นที่ โดยจัดเก็บข้อมูลที่เป็นเอกสารรายงานเชิงสถิติของหน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัด อำเภอและตำบล และการสำรวจสถิติข้อมูลพื้นฐานทั้งหลายของเกษตรกรในตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย และ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน โดยใช้แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่ บจธ. ได้พัฒนาขึ้น และในขณะเดียวกันเมื่อได้ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ในระดับตำบลแล้ว ก็จะมีการสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิตทางการเกษตร และมิติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร อาทิเช่น ศักยภาพ โอกาส ความเสี่ยง กลไกทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีอยู่ในพื้นที่ ฯลฯ เพื่อทดลองในการเสนอรูปแบบของความร่วมมือการทำงานในลักษณะของเครือข่ายพันธมิตรที่มีอยู่ภายในพื้นที่ทั้งในระดับตำบล ระดับอำเภอ จังหวัดร่วมกับ บจธ. รวมถึงการพัฒนาแบบกลไกในการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากระบบฐานข้อมูลในการพัฒนา การวางแผน การบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ในที่ดินทางการเกษตร รวมถึงพัฒนาระบบเตือนการเฝ้าระวังเพื่อคุ้มครองป้องกันการสูญเสียที่ดินทางการเกษตรในระดับตำบล

๔. ผลการดำเนินการ

ส่วนที่ ๑ ผลการดำเนินการในพื้นที่ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน

๑.๑ ระบบข้อมูลพื้นฐานในระดับตำบลที่เกี่ยวข้องกับระบบการเกษตรตำบลนาทราย

ข้อมูลเชิงสถิติจากการสำรวจข้อมูลเกษตรกรและเกษตรกรไร้ที่ทำกินในพื้นที่ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ทางทีมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้สำรวจข้อมูลเกษตรกรได้จำนวน ๕๗๓ ราย และ เกษตรกรไร้ที่ทำกิน จำนวน ๔๔๔ ราย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑) ข้อมูลการถือครองที่ดินของเกษตรกร

การถือครองที่ดิน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง	๕๓๘	๙๓.๘๙
เกษตรกรที่ไม่มีที่ดิน	๓๕	๖.๑๑

๒) ข้อมูลส่วนรายได้และหนี้สินเกษตรกร

รายจ่ายและหนี้สินเกษตรกร	บาท/ปี
รายได้เฉลี่ยต่อปี (ของเกษตรกร)	๘๓,๖๙๒.๕๔
รายจ่าย (ค่าเฉลี่ย)	๙๕,๓๔๙.๒๘
หนี้สินเฉลี่ย (ค่าเฉลี่ย)	๒๓๐,๙๕๗.๘๐

๓) ข้อมูลที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน (กรณีเป็นเจ้าของที่ดิน)

	จำนวน (แปลง)	ร้อยละ
ประเภทเอกสารสิทธิ	๑,๐๙๕	๑๐๐
โฉนด	๕๑๑	๔๖.๖๗
นส. ๓	๑๙	๑.๗๔
นส. ๓ ก	๑๕	๑.๓๗
อื่นๆ	๕๕๐	๕๐.๒๓

๔) ข้อมูลการทำนิติกรรม (กรณีเป็นเจ้าของที่ดิน)

การทำนิติกรรม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนเกษตรกรที่จ้าง	๑๓๙	๒๔.๒๖
จำนวนเกษตรกรที่ขายฝาก	๑	๐.๑๗
จำนวนเกษตรกรที่ใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน	๓	๐.๕๒

๕) การสูญเสียสิทธิในที่ดิน ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน

เคยสูญเสียสิทธิในที่ดิน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	๕๓	๙.๒๕
ไม่เคย	๕๑๔	๘๙.๗
จำนวนแปลงที่สูญเสีย	๕๕	๑๐๓.๗๗

๖) ความต้องการบริการจาก บจร.

ความต้องการบริการจาก บจร.	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ให้สินเชื่อเพื่อแก้ปัญหาการจะสูญเสียสิทธิ	๖๕	๑๑.๓๔
ให้สินเชื่อเพื่อจัดซื้อที่ดิน	๑๘๒	๓๑.๗๖
บริหารการใช้ประโยชน์ในที่ดินแทน/ร่วมกัน	๙๓	๑๖.๒๓
สนับสนุนองค์ความรู้สำหรับการประกอบอาชีพ	๒๓๔	๔๐.๘๔
จัดหาตลาด/แหล่งรับซื้อสินค้าเกษตรกร	๔๕๓	๗๙.๐๖

๗) เกษตรกรไร้ที่ดินทำกินที่ทำการสำรวจเก็บข้อมูลในตำบลนาทราย อำเภอถ้ำ จังหวัดลำพูน

จำนวนเกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน	จำนวน (คน)
เกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน	๔๔๔
ต้องการความช่วยเหลือด้านที่ดินทำกิน	จำนวน (คน)
เช่า	๔๐
เช่าซื้อ	๑๖๔
ซื้อ	๘๑

๑.๒ สภาพปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาพื้นที่ตำบลนาทราย อำเภอถ้ำ จังหวัดลำพูน

ในพื้นที่ตำบลนาทราย อำเภอถ้ำ จังหวัดลำพูน พบว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่

๑. **ปัญหาด้านการเกษตร** เป็นการทำการเกษตรในพื้นที่ที่มีปลูกพืชเชิงพาณิชย์ที่ให้ความสำคัญด้านปริมาณ ซึ่งใช้เครื่องจักรกล สารเคมี ปุ๋ยเคมี เพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีสารเคมี / สารพิษปนเปื้อนในพื้นทำการเกษตร

แนวทางแก้ไขปัญหา : การแก้ปัญหาด้านการเกษตรจะต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจ ความตระหนักถึงผลเสียและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีในการเกษตร และการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวเท่านั้น และ ควรต้องมีการปรับปรุงระบบและกระบวนการการผลิตทางการเกษตร ให้ไปสู่ระบบการผลิตที่หลากหลายและไม่มีปัญหาทางด้านการตลาดหรือราคาผลผลิตที่ตกต่ำ

๒. **ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน** เกษตรกรในพื้นที่ขาดเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน และมีการบุกรุกทำการเกษตรในพื้นที่ดินของรัฐ ทำให้เกิดการความขัดแย้ง โต้แย้งแสดงสิทธิระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและเกษตรกรอยู่บ่อยครั้ง

แนวทางแก้ไขปัญหา : การแก้ปัญหาจะต้องเริ่มจากการให้ชุมชน ท้องถิ่น และเกษตรกรมีข้อมูลที่เพียงพอ เข้าใจปัญหาที่ดินในพื้นที่ และ การบริหารที่ดินของชุมชนจะต้องมีกลไกในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานและกลไกที่จะทำให้การบริหารการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการบูรณาการความร่วมมือและการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น และเกษตรกร ในการร่วมกันหาแนวทางในการบริหารจัดการที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

๓. **ปัญหานี้สินสภาพการเกษตร** เกษตรกรประสบปัญหาหนี้สิน ทั้งในระบบและนอกระบบ เนื่องจากผลกระทบจากปัญหาด้านการตลาด ซึ่งเกษตรกรยังขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง จึงขาดการต่อรองด้านราคาผลผลิตกับพ่อค้า และปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำและผลผลิตการเกษตรต่อไร่ลดลง

แนวทางแก้ไขปัญหา : การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการสร้างอำนาจต่อรองและการเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่ายในส่วนที่เป็นกลางน้ำ (การแปรรูป) และปลายน้ำ (การตลาด) ให้มากขึ้น แทนการรวมกลุ่มเพื่อการกักขังที่สมาชิกของกลุ่มต้องค้ำประกันไขว้กัน

๔. การขาดองค์ความรู้ทางการเกษตรและการใช้ประโยชน์ที่ดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมีและการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังไม่ตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จากการสร้างมลพิษทางอากาศ มลพิษทางอากาศ ยังมีสถานการณ์ไฟป่า สภาวะหมอกควันจากการเผาในที่โล่ง

แนวทางแก้ไขปัญหา : การถอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรจากปราชญ์ชาวบ้านและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรที่สอดคล้องกับพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติให้กับเกษตรกรในพื้นที่ รวมถึงการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐในด้านการใช้เทคโนโลยีด้านการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการผลิตการเกษตรในพื้นที่ตำบลนาทราย

๕. ปัญหาเรื่องแรงงานทางการเกษตรและเกษตรกรที่มีอายุเฉลี่ยที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ ขาดคนรุ่นใหม่ๆ หรือกำลังแรงงานวัยหนุ่มสาวที่จะเข้ามาทำงานในภาคการเกษตร

แนวทางแก้ไขปัญหา : การแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้างการผลิตทางการเกษตร โดยการส่งเสริมให้มีผู้ประกอบการทางการเกษตรในระดับกลางน้ำ คือ ในขั้นการเพิ่มมูลค่าหรือการแปรรูป หรือกิจกรรมในระดับปลายน้ำ คือ การตลาดและการบริโภคของผู้บริโภค ที่มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการผลิตการเกษตร เมื่อราคาผลผลิตดี ผู้บริโภคมีความต้องการผลผลิตทางการเกษตร จะทำให้มีผู้ที่สนใจเข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ซึ่งจะเป็นทางออกให้กับการขาดแคลนผู้ประกอบการรุ่นใหม่ได้

๑.๓ ช่วงระยะเวลาที่ควรดำเนินการแก้ไขปัญหพื้นที่ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน

ระยะเวลาในการดำเนินการแก้ไขปัญหพื้นที่ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน แบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ เป็นช่วงระยะเวลา ๖ เดือนแรก (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑) ซึ่งเป็นระยะในการผลักดันและทำความเข้าใจในระดับจังหวัด/อำเภอ เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนากลไกในระดับตำบลในระยะต่อมา ส่วน ระยะที่ ๒ เป็นช่วงระยะเวลา ๖ เดือนหลัง (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑) ซึ่งเป็นช่วงของการพัฒนาระบบกลไกการทำงานให้บริการในระดับตำบล ในระยะเวลาดังกล่าวจะต้องมีการพัฒนาความเข้าใจระบบ/กลไกการทำงานในระดับตำบลสัมมะเค็ด ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับนโยบายแนวทางการทำงานในระดับอำเภอ

๑.๔ รูปแบบการให้บริการพื้นที่ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน

การดำเนินการแก้ไขปัญหการสูญเสียสิทธิในที่ดินหรือไร่ที่ทำกิน และการบริหารการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน ทางทีมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหโดยมีกลไกที่จะสนับสนุนให้เกิดการแก้ปัญหาดังกล่าว ๒ ระดับ คือ (๑) กลไกคณะกรรมการบริหารและพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรอำเภอสี จังหวัดลำพูน และ (๒) คณะกรรมการบริหารและพัฒนาที่ดิน

เพื่อการเกษตรตำบลนาทราย ทั้งนี้ กลไกคณะกรรมการดังกล่าวจะช่วยให้ลดปัญหาการสูญเสียที่ดิน และส่งเสริมให้มีการบริหารการใช้ประโยชน์จากที่ดินของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๑) กลไกคณะกรรมการบริหารและพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรอำเภอ ลำพูน เป็นกลไกที่ประกอบไปด้วยหน่วยงานหลายภาคส่วน ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะทำหน้าที่หนุนเสริมและร่วมมือกัน ในการก่อให้เกิดการลดปัญหาการสูญเสียที่ดินในอำเภอ ลำพูน เพื่อเตรียมความพร้อมและเป็นกลไกการทำงานในระดับอำเภอ คณะกรรมการดังกล่าวจะเป็นคณะกรรมการในระดับอำเภอที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการแก้ปัญหาการสูญเสียที่ดิน คณะกรรมการจะประกอบด้วยบุคลากรจากหลายหน่วยงาน ได้แก่ ๑) นายอำเภอ, ๒) เกษตรอำเภอ, ๓) นายก อบต. หรือนายกเทศมนตรีตำบล, ๔) กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน, ๕) ธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.), ๖) สภาเกษตรกร, ๗) ผู้แทนสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) และ ๘) ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอ

(๒) คณะกรรมการบริหารและพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรตำบลนาทราย เป็นกลไกคณะทำงานที่ทำหน้าที่หนุนเสริมและร่วมมือกันในการก่อให้เกิดการลดปัญหาการสูญเสียที่ดินในพื้นที่ตำบลนาทราย คณะกรรมการดังกล่าวจะเป็นคณะกรรมการในระดับตำบลที่มีหน้าที่ในการกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาการสูญเสียที่ดินในระดับตำบลที่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานและนโยบายของคณะกรรมการบริหารและพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรอำเภอ ลำพูน ซึ่งคณะกรรมการระดับตำบลจะมีโครงสร้างการทำงาน ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายระบบฐานข้อมูลการเกษตรตำบล ฝ่ายวางแผนและการพัฒนาที่ดิน และฝ่ายการให้ความช่วยเหลือและจัดการหนี้สินเกษตรกร ทั้งนี้จะมีองค์กรที่เป็นที่ปรึกษาอีก ๒ องค์กร คือผู้แทนสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) และ ที่ปรึกษาทางวิชาการและกฎหมาย ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีหน้าที่ ดังนี้

๑. ฝ่ายระบบฐานข้อมูลการเกษตรตำบล เป็นฝ่ายทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับหนี้สินเกษตรกร ข้อมูลเกษตรกร จำนวนเกษตรกร รวมถึงการสูญเสียที่ดินของเกษตรกร

๒. ฝ่ายวางแผนและการพัฒนาที่ดิน เป็นฝ่ายที่กำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ในด้านของการพัฒนาการใช้ประโยชน์ในที่ดิน การบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่ตำบลนาทราย และการกำหนดกรอบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับคณะกรรมการระดับอำเภอ

๓. ฝ่ายการให้ความช่วยเหลือและจัดการหนี้สินเกษตรกร เป็นฝ่ายที่ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสนับสนุนเกษตรกร ในการจัดการหนี้สินของเกษตรกร และการสนับสนุนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เกษตรอำเภอ สภาเกษตรกร และหน่วยงานอื่นๆ ให้เข้ามาช่วยเหลือเกษตรกรที่เดือดร้อนจากการสูญเสียที่ดินและไร่นาทำกิน

๑.๕ การพัฒนาเครือข่ายพันธมิตร ตำบลนาทราย อำเภอ ลำพูน

การพัฒนาพันธมิตร/เครือข่ายการทำงานตำบลนาทราย จะเห็นได้ว่าผู้นำและแกนนำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในพื้นที่ไม่ได้ปฏิเสธที่จะเป็นเครือข่ายร่วมงานกับ บจธ. หากแต่ในส่วนที่จะกำหนดให้องค์กรเครือข่ายในพื้นที่จะต้องทำหน้าที่เป็นองค์กรทางการเงินเพื่อทำการบริหารทางการเงินของชุมชน หรือ มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชน ที่มีตัวแทนองค์กรชุมชนในรูปของ

คณะกรรมการในการบริหารจัดการ และจะต้องพัฒนาระบบการบริหาร มีการจัดทำรายงานทางการเงิน ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือประชาชนและชุมชนให้ความเชื่อถือ ทั้งนี้ มีกลไกภายในตำบลที่มีโครงสร้างที่ทำหน้าที่ลักษณะสถาบันการเงินอยู่แล้ว คือ กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะทราบข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกกองทุนทุกๆ คนและสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ควรจะได้รับความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหา ดังนั้น ประเด็นจึงอยู่ที่ว่าหาก บจธ. จะต้องจัดตั้งคณะกรรมการทำอะไรที่จะมีกรรมการที่มีประสบการณ์ เข้าใจงานในพื้นที่ รู้จักและเป็นที่ยอมรับจากชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือบุคคลที่เป็นกรรมการหรือมีตำแหน่งต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น สำหรับงานในส่วนนี้จึงต้องอาศัยเวลาเพื่อค่อยๆ ค้นหา สร้างความเข้าใจ หนุนเสริมด้วยกลไกจากภาคส่วนอื่นๆ เข้ามา เช่น กลไกของสภาองค์กรชุมชนและ พอช.

การพัฒนาตัวแทนองค์กรในการให้บริการ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูนในการจัดเก็บข้อมูลและการพัฒนาระบบการให้บริการที่จะเข้ามาเป็นกลไกในการหนุนเสริมและร่วมมือกันในการก่อให้เกิดการลดปัญหาการสูญเสียที่ดินในพื้นที่ตำบลนาทราย ได้มีเสนอรูปแบบกลไกและตัวแทนองค์กรพันธมิตรในระดับตำบลนาทราย โดยองค์กรพันธมิตรจะมีลักษณะเป็นการบูรณาการทำงานร่วมกันของท้องที่และท้องถิ่น จะเป็นรูปแบบ “**กลไกคณะกรรมการบริหารและพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรตำบลนาทราย**” ซึ่งกลไกคณะทำงานดังกล่าวจะทำหน้าที่หนุนเสริมและร่วมมือกันในการก่อให้เกิดการลดปัญหาการสูญเสียที่ดินในพื้นที่ตำบลนาทราย ทั้งนี้ คณะกรรมการระดับตำบลจะมีโครงสร้างการทำงาน ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายระบบฐานข้อมูลการเกษตรตำบล ฝ่ายวางแผนและการพัฒนาที่ดิน และฝ่ายการให้ความช่วยเหลือและจัดการหนี้สินเกษตรกร มีองค์กรภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนเป็นที่ปรึกษาอีก ๒ องค์กร คือ ผู้แทนสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) และ ที่ปรึกษาทางวิชาการและกฎหมาย ทั้งนี้คณะกรรมการระดับตำบลแต่ละฝ่ายจะมาจากตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่นและเกษตรกรในตำบลนาทราย เพื่อบูรณาการการบริหารและพัฒนาที่ดินในตำบลนาทรายร่วมกันโดยใช้กลไกคณะกรรมการฯ เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินในพื้นที่ตำบลนาทราย

ส่วนที่ ๒ ผลการดำเนินการในพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

๒.๑ ระบบข้อมูลพื้นฐานในระดับตำบลที่เกี่ยวข้องกับระบบการเกษตรตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

ข้อมูลเชิงสถิติจากการสำรวจข้อมูลเกษตรกรและเกษตรกรไร้ที่ทำกินในพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ทางทีมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้สำรวจข้อมูลเกษตรกรได้จำนวน ๑,๐๖๓ ราย และ เกษตรกรไร้ที่ทำกิน จำนวน ๓๑๑ ราย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑) ข้อมูลการถือครองที่ดินของเกษตรกร

การถือครองที่ดิน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง	๘๙๑	๘๓.๘๒
เกษตรกรที่ไม่มีที่ดิน	๑๗๒	๑๖.๑๘

๒) ข้อมูลส่วนรายได้และหนี้สินเกษตรกร

	บาท/ปี
รายได้เฉลี่ยต่อปี (ของเกษตรกร)	๖๗,๓๓๔.๓๔
รายจ่าย (ค่าเฉลี่ย)	๙๐,๕๖๑.๐๘
หนี้สินเฉลี่ย (ค่าเฉลี่ย)	๒๔๗,๖๖๔.๑๓

๓) ข้อมูลที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน (กรณีเป็นเจ้าของที่ดิน)

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประเภทเอกสารสิทธิ	๑,๓๘๐	๑๐๐
โฉนด	๑,๒๘๕	๙๓.๑๒
นส. ๓	๖	๐.๔๓
นส. ๓ ก	๑๒	๐.๘๗
อื่นๆ	๗๗	๕.๕๘

๔) ข้อมูลการทำนิตกรรม (กรณีเป็นเจ้าของที่ดิน)

การทำนิตกรรม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนคนที่จ้าง	๔๑๑	๓๘.๖๖
จำนวนคนที่ขายฝาก	๖	๐.๕๖
จำนวนคนที่ใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน	๑๗	๑.๖

๕) การสูญเสียสิทธิในที่ดิน ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

เคยสูญเสียสิทธิในที่ดิน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	๖๓	๕.๙๓
ไม่เคย	๙๘๖	๙๒.๗๖
จำนวนแปลงที่สูญเสีย	๖๔	๑๐๑.๕๙

๖) ความต้องการบริการจาก บจร.

ความต้องการบริการจาก บจร.	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ให้สินเชื่อเพื่อแก้ปัญหาการจะสูญเสียสิทธิ	๑๘๖	๑๗.๕
ให้สินเชื่อเพื่อจัดซื้อที่ดิน	๓๘๔	๓๖.๑๒
บริหารการใช้ประโยชน์ในที่ดินแทน/ร่วมกันกับท่าน	๑๐๘	๑๐.๑๖
สนับสนุนองค์ความรู้สำหรับการประกอบอาชีพ	๔๖๓	๔๓.๕๖
จัดหาตลาด/แหล่งรับซื้อสินค้าเกษตรกรรม	๗๑๔	๖๗.๑๗

๗) เกษตรกรไร้ที่ดินทำกินที่ทำการสำรวจเก็บข้อมูลในตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน

จำนวนเกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน	จำนวน (คน)
เกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน	๓๑๑
ต้องการความช่วยเหลือด้านที่ดินทำกิน	
เช่า	๖๓
เช่าซื้อ	๑๑๑
ซื้อ	๗๔

๒.๒ สภาพปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

ในพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่

๑. ปัญหาด้านการเกษตร เป็นการทำการเกษตรในพื้นที่มีปลูกพืชเชิงพาณิชย์ที่สำคัญด้านปริมาณ ซึ่งใช้เครื่องจักรกล สารเคมี ปุ๋ยเคมี เพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีสารเคมี / สารพิษปนเปื้อนในพื้นที่การเกษตร อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาการขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ยังอยู่นอกเขตชลประทานจึงต้องอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติในการทำการเกษตร

แนวทางแก้ไขปัญหา : การแก้ปัญหาด้านการเกษตรจะต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจความตระหนักถึงผลเสียและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีในการเกษตร และการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวเท่านั้น และ ควรต้องมีการปรับปรุงระบบและกระบวนการการผลิตทางการเกษตรให้ไปสู่ระบบการผลิตที่หลากหลายและไม่มีปัญหาทางด้านการผลิต การตลาดหรือราคาผลผลิตที่ตกต่ำ

๒. ปัญหาหนี้สินภาคการเกษตร เกษตรกรประสบปัญหาหนี้สิน ทั้งในระบบและนอกระบบ เนื่องจากผลกระทบจากปัญหาด้านการตลาด ซึ่งเกษตรกรยังขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง จึงขาดการต่อรองด้านราคาผลผลิตกับพ่อค้า และปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำและผลผลิตการเกษตรต่อไร่ลดลง

แนวทางแก้ไขปัญหา : การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการสร้างอำนาจต่อรองและการเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่ายในส่วนที่เป็นกลางน้ำ (การแปรรูป) และปลายน้ำ (การตลาด) ให้มากยิ่งขึ้น แทนการรวมกลุ่มเพื่อการกักขังที่สมาชิกของกลุ่มต้องค้ำประกันไขว้กัน

๓. ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน เกษตรกรในพื้นที่ขาดเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน และมีการบุกรุกทำการเกษตรในพื้นที่ดินของรัฐเป็นที่สาธารณะประโยชน์ ป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติ

แนวทางแก้ไขปัญหา : การแก้ปัญหาจะต้องเริ่มจากการให้ชุมชน ท้องถิ่น และเกษตรกรมีข้อมูลที่เพียงพอ เข้าใจปัญหาที่ดินในพื้นที่ และ การบริหารที่ดินของชุมชนจะต้องมีกลไกในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานและกลไกที่จะทำให้การบริหารการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการบูรณาการความร่วมมือและการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น และเกษตรกร ในการร่วมกันหาแนวทางในการบริหารจัดการที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

๔. การขาดองค์ความรู้ทางการเกษตรและการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมีและการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังไม่ตระหนักถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จากการสร้างมลพิษทางอากาศ มลพิษทางอากาศ มีการเผาพื้นที่เพื่อทำการเกษตร และเผาป่าเพื่อทำไร่โดยไม่มีการปลูกทดแทน

แนวทางแก้ไขปัญหา : การถอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรจากปราชญ์ชาวบ้านและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรที่สอดคล้องกับพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติให้กับเกษตรกรในพื้นที่ รวมถึงการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐในด้านการใช้เทคโนโลยีด้านการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการผลิตการเกษตรในพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด

๕. ปัญหาเรื่องแรงงานทางการเกษตรและเกษตรกรที่มีอายุเฉลี่ยที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ ขาดคนรุ่นใหม่ๆ หรือกำลังแรงงานวัยหนุ่มสาวที่จะเข้ามาทำงานในภาคการเกษตร

แนวทางแก้ไขปัญหา : การแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้างการผลิตทางการเกษตร โดยการส่งเสริมให้มีผู้ประกอบการทางการเกษตรในระดับกลางน้ำ คือ ในขั้นการเพิ่มมูลค่าหรือการแปรรูป หรือกิจกรรมในระดับปลายน้ำ คือ การตลาดและการบริโภคของผู้บริโภค ที่มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการผลิตการเกษตร เมื่อราคาผลผลิตดี ผู้บริโภคมีความต้องการผลผลิตทางการเกษตร จะทำให้มีผู้ที่สนใจเข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกร ซึ่งจะเป็นทางออกให้กับการขาดแคลนผู้ประกอบการรุ่นใหม่ได้

๒.๓ ช่วงระยะเวลาที่ควรดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

ระยะเวลาในการดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย แบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ **ระยะที่ ๑ เป็นช่วงระยะเวลา ๖ เดือนแรก (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑)** ซึ่งเป็นระยะในการผลักดันและทำความเข้าใจในระดับจังหวัด/อำเภอ เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนา กลไกในระดับตำบลในระยะต่อมา ส่วน **ระยะที่ ๒ เป็นช่วงระยะเวลา ๖ เดือนหลัง (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑)** ซึ่งเป็นช่วงของการพัฒนาระบบกลไกการทำงานให้บริการในระดับตำบล ใน ระยะเวลาดังกล่าวจะต้องมีการพัฒนาความเข้าใจระบบ/กลไกการทำงานในระดับตำบลสันมะเค็ด ซึ่ง จะต้องสอดคล้องกับนโยบายแนวทางการทำงานในระดับอำเภอ

๒.๔ รูปแบบการให้บริการพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

ข้อเสนอในเชิงรูปแบบการให้บริการพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเกิด จากการสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมจากการประเมินและวิเคราะห์ ข้อมูล สถานการณ์ และความพร้อมของกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาการสูญเสีย สิทธิในที่ดินหรือไร่ที่ทำกิน และการบริหารการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน และเป็นกลไกที่จะ สนับสนุนการดำเนินการให้เป็นไปตามภารกิจตามที่บจธ.มุ่งเป้า โดยการดำเนินการจัดตั้งกลไก ซึ่ง ประกอบด้วยองค์กรเครือข่ายในพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด ที่จะสนับสนุนให้เกิดการแก้ปัญหาได้ ๒ ระดับ คือ

(๑) กลไกคณะกรรมการพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

กลไกคณะกรรมการพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เป็นกลไกที่ ประกอบไปด้วยหน่วยงานหลายภาคส่วน ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะทำหน้าที่หนุนเสริมและร่วมมือกัน ใน การก่อให้เกิดการลดปัญหาการสูญเสียที่ดินในอำเภอพาน คณะกรรมการดังกล่าวจะเป็นคณะกรรมการ ในระดับอำเภอที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการแก้ปัญหาการสูญเสียที่ดิน คณะกรรมการจะประกอบด้วยบุคลากรจากหลายหน่วยงาน ได้แก่ ๑) นายอำเภอ, ๒) เจ้าพนักงานที่ดิน อำเภอพาน, ๓) เกษตรอำเภอ, ๔) นายกเทศมนตรีตำบลสันมะเค็ด, ๕) กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านของทุก หมู่บ้านในตำบลสันมะเค็ด, ๖) ธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.), ๗) สภา เกษตรกร และ ๘) ผู้แทนสถาบันบริหารจัดการธนาการที่ดิน (องค์การมหาชน)

(๒) คณะกรรมการบริหารจัดการและพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรตำบลสันมะเค็ด

คณะกรรมการบริหารจัดการและพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรตำบลสันมะเค็ด เป็นกลไก คณะทำงานที่ทำหน้าที่หนุนเสริมและร่วมมือกัน ในการก่อให้เกิดการลดปัญหาการสูญเสียที่ดินในพื้นที่ ตำบลสันมะเค็ด คณะกรรมการดังกล่าวจะเป็นคณะกรรมการในระดับตำบลที่มีหน้าที่ในการกำหนด แนวทางในการแก้ปัญหาการสูญเสียที่ดินในระดับตำบลที่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานและ นโยบายของคณะกรรมการพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรอำเภอพาน ซึ่งคณะกรรมการระดับตำบลจะมี โครงสร้างการทำงาน ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายระบบฐานข้อมูลการเกษตรตำบล, ฝ่ายวางแผนและการพัฒนา ที่ดิน และฝ่ายการให้ความช่วยเหลือและจัดการหนี้สินเกษตรกร ทั้งนี้จะมีองค์กรที่เป็นที่ปรึกษา คือ ที่

ปรึกษาทางวิชาการและกฎหมาย ซึ่งหน้าที่ของแต่ละฝ่าย มีดังนี้

๑. ฝ่ายระบบฐานข้อมูลการเกษตรตำบล เป็นฝ่ายทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับหนี้สินเกษตรกร ข้อมูลเกษตรกร จำนวนเกษตรกร รวมถึงการสูญเสียที่ดินของเกษตรกร

๒. ฝ่ายวางแผนและการพัฒนาที่ดิน เป็นฝ่ายที่กำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ในด้านของการพัฒนาการใช้ประโยชน์ในที่ดิน การบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่ตำบลนาทราย และการกำหนดกรอบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับคณะกรรมการระดับอำเภอ

๓. ฝ่ายการให้ความช่วยเหลือและจัดการหนี้สินเกษตรกร เป็นฝ่ายที่ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสนับสนุนเกษตรกร ในการจัดการหนี้สินของเกษตรกร และการสนับสนุนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เกษตรอำเภอ สภาเกษตรกร และหน่วยงานอื่นๆ ให้เข้ามาช่วยเหลือเกษตรกรที่เดือดร้อนจากการสูญเสียที่ดินและไร่ที่ดินทำกิน

๒.๕ การพัฒนาเครือข่ายพันธมิตร ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

การพัฒนาให้องค์กรเครือข่ายในพื้นที่ตำบลสันมะเค็ดเป็นองค์กรที่มีศักยภาพในการทำหน้าที่เป็นองค์กรทางการเงินเพื่อทำการบริหารทางการเงินของชุมชน หรือ มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชน ที่มีตัวแทนองค์กรชุมชนในรูปของคณะกรรมการในการบริหารจัดการ และจะต้องพัฒนาระบบการบริหารมีการจัดทำรายงานทางการเงินทำหน้าที่ในการช่วยเหลือประชาชนและชุมชนให้ความเชื่อถือซึ่งองค์กรพันธมิตรที่จะเข้ามาเป็นกลไกในการหนุนเสริมและร่วมมือกันในการก่อให้เกิดการลดปัญหาการสูญเสียที่ดินในพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด ได้มีเสนอรูปแบบกลไกและตัวแทนองค์กรพันธมิตรในระดับตำบลสันมะเค็ด โดยองค์กรพันธมิตรจะมีลักษณะเป็นการบูรณาการทำงานร่วมกันของท้องที่และท้องถิ่น จะเป็นรูปแบบ “กลไกคณะกรรมการบริหารจัดการและพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรตำบลสันมะเค็ด” ซึ่งกลไกคณะทำงานดังกล่าวจะทำหน้าที่หนุนเสริมและร่วมมือกันในการก่อให้เกิดการลดปัญหาการสูญเสียที่ดินในพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด ทั้งนี้ คณะกรรมการระดับตำบลจะมีโครงสร้างการทำงาน ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายระบบฐานข้อมูลการเกษตรตำบล ฝ่ายวางแผนและการพัฒนาที่ดิน และฝ่ายการให้ความช่วยเหลือและจัดการหนี้สินเกษตรกร มีองค์กรภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนเป็นที่ปรึกษาอีก ๒ องค์กร คือ ผู้แทนสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) และ ที่ปรึกษาทางวิชาการและกฎหมาย ทั้งนี้คณะกรรมการระดับตำบลแต่ละฝ่ายจะมาจากตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่นและเกษตรกรในตำบลสันมะเค็ด เพื่อบูรณาการการบริหารและพัฒนาที่ดินในตำบลสันมะเค็ดร่วมกันโดยใช้กลไกคณะกรรมการฯ เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินในพื้นที่ตำบลสันมะเค็ด

๕. ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อบจร.

ในการวางแผนการให้บริการของ บจร. โดยการพัฒนากระบวนงานข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกร ระบบการใช้ประโยชน์และการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมให้เกิดขึ้นในระดับตำบลและสามารถที่จะดำเนินการต่อโดยชุมชนท้องถิ่นได้นั้น มีข้อสังเกตเพื่อประกอบการดำเนินการในพื้นที่อื่นๆ ดังต่อไปนี้

๑. การเข้าไปดำเนินการให้บริการของ บจร. ในระดับชุมชน ต้องคำนึงถึง

๑.๑ ความพร้อมของชุมชน ซึ่งในที่นี้หมายความว่ารวมถึงการไม่มีความขัดแย้งกันในชุมชนมากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐ ทั้งนี้เนื่องจากความขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐจะทำให้เกิดการเหมารวมของประชาชนในพื้นที่ตามผู้นำที่จะไม่ให้ความร่วมมือ ดังนั้นก่อนที่จะเข้าไปดำเนินโครงการจึงมีความจำเป็นที่จะต้องประเมินความพร้อมของชุมชนว่ามีความพร้อมและมีท่าทีต่อ บจร. อย่างไร

๑.๒ ผลประโยชน์เฉพาะหน้าที่ชุมชน / หน่วยงานจะได้รับ

แม้เป้าหมายของโครงการจะนำไปสู่ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่เนื่องจากการดำเนินโครงการจะต้องใช้ระยะเวลานาน ทำให้ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่เห็นคุณค่าหรือวิธีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จะได้รับ ในระยะแรกเริ่มในการดำเนินโครงการ และยังไม่ได้เป็นภารกิจหลักหรือเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรงแล้ว ดังนั้น โครงการของ บจร. ที่จะเข้าไปดำเนินการในพื้นที่ควรที่จะต้องมีการสาธิตให้เห็นการนำข้อมูล การใช้ประโยชน์จากระบบฐานข้อมูลแบบครบวงจร เพื่อให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถที่จะจินตนาการถึงประโยชน์ที่จะได้รับเมื่อดำเนินโครงการเสร็จ ซึ่งจะดีกว่าการที่ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการไม่มีความแน่ใจว่าจะเกิดประโยชน์อย่างไร

๑.๓ การมีระบบพี่เลี้ยงและหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเพื่อส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น

การเข้าไปดำเนินโครงการต่างๆ ของหน่วยงานของรัฐ โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นการเข้าไปดำเนินการโดยคนนอก การเก็บข้อมูลแม้ชุมชนจะมีส่วนร่วมแต่ก็เป็นเพียงการดำเนินการตามความต้องการของหน่วยงานมากกว่าที่จะเป็นการเก็บข้อมูลตามความต้องการของชุมชนเอง ดังนั้น เมื่อเข้าไปดำเนินการของโครงการจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบพี่เลี้ยงและมีหน่วยงานที่สนับสนุนและส่งเสริมให้คนในชุมชนหรือในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถที่จะพัฒนาวิธีการจัดการข้อมูลเพื่อเชื่อมต่อหรือรับช่วงต่อจากระบบที่โครงการ บจร. เข้าไปริเริ่มไว้ มิฉะนั้นแล้วระบบที่จัดทำไว้จะถูกละทิ้งดังเช่นระบบของโครงการอื่นๆ ของรัฐ

๒. การพัฒนาเครือข่าย

การทำงานกับชุมชนท้องถิ่นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยเครือข่ายทั้งที่อยู่ภายในชุมชนท้องถิ่นเอง ไม่ว่าจะเป็นกลไกที่เป็นทางการหรือกลไกที่ไม่เป็นทางการภายในชุมชน และเครือข่ายภายนอกชุมชน ดังนั้น ความเป็นเครือข่ายตามที่โครงการนี้ต้องการจะให้เกิดขึ้นและจะมาช่วยชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนากระบวนงานข้อมูล แม้จะมีหน่วยงานที่เห็นด้วยแล้วก็ตาม แต่กระบวนการดำเนินการในรายละเอียดและการพัฒนาวิธีการและขั้นตอนในทางปฏิบัติร่วมกันจริงๆ จึงจะทำให้ความเป็นเครือข่ายนี้จะค่อยๆ พัฒนาขึ้น

๓. การปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการดำเนินการและมีหลักประกันความสำเร็จ

อุปสรรคสำคัญที่ทำให้หน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ทั้งในระดับอำเภอและในระดับตำบลไม่กล้าที่จะให้ความร่วมมือหรือให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะข้อจำกัดของกฎระเบียบต่างๆ และแนวปฏิบัติของแต่ละหน่วยงาน จึงทำให้ไม่เกิดการบูรณาการการทำงานอย่างแท้จริง ดังนั้น บจธ. ในฐานะที่เป็นหน่วยงานเจ้าของโครงการจึงต้องมีข้อเสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุงข้อติดขัดในแง่ของกฎระเบียบและเปลี่ยนแปลงวิธีการวัดผลเสียใหม่โดยเอาผลสำเร็จและผลกระทบทางด้านบวกที่จะเกิดขึ้นเป็นตัวตั้ง แทนการวัดผลว่าได้จัดทำโครงการแล้วหรือไม่

๔. ความเป็นเจ้าของในข้อมูล / ระบบการจัดการข้อมูลให้ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน / สะดวก / ง่ายต่อการนำไปใช้

เนื่องจากการดำเนินโครงการเป็นเพียงขั้นแรกของการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูล และดังที่กล่าวไว้แล้วในข้อ ๑.๒ ที่ต้องทำให้ชุมชนท้องถิ่นเห็นประโยชน์จากการพัฒนาระบบการจัดเก็บ และในระดับต่อไปก็จะเป็นการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งก็จะมีประเด็นที่ทาง บจธ. อาจจะต้องเตรียมการหรือวางแนวทางในอนาคต สำหรับบุคคลที่จะนำเอาข้อมูลสารสนเทศดังกล่าวไปใช้ประโยชน์